

KEMENTERIAN KEWANGAN DAN EKONOMI
PEMBENTANGAN KERTAS CADANGAN
RANG UNDANG-UNDANG (2023) PERBEKALAN 2023/2024
MAJLIS MESYUARAT NEGARA 2023

***

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Bismillah Hirrahman Nirrahim

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى أَشْرَفِ
الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ.

Alhamdulillah Hirabbil 'Alamin

Was-salatu Was-salamu 'Ala Ash-rafil Anbiya E-wal-mur-salin

Sayyidina Muhammadin Wa'ala Aa-lihi Wasah-bihi Ajma'in

... رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي . وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي .
وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي . يَفْقَهُوا قَوْلِي

Rabbish-rahli Sodri Wayas-sirli Amri Wah-lul 'Ukdatam-min-lisani Yaf-

kahu-kauli

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

1. Tujuan Rang Undang-Undang ini adalah **“Untuk membenarkan bagi pengeluaran, sejumlah Lima point Sembilan Enam Billion Dollar Brunei (BND5,960,000,000) dari Kumpulan Wang Yang Disatukan, bagi perkhidmatan Tahun Kewangan 2023/2024, dan untuk memperuntukannya, bagi maksud-maksud yang dinyatakan dalam Jadual”**.
2. Kaola memohon izin terlebih dahulu untuk menerangkan secara ringkas mengenai dengan penyediaan Rang Anggaran Belanjawan Negara bagi Tahun Kewangan 2023/2024 ini berdasarkan kepada analisa dan penilaian yang telah dibuat ke atas prospek ekonomi global dan Negara Brunei Darussalam; keutamaan perbelanjaan Kerajaan; serta kemampuan kewangan Kerajaan untuk membiayai perbelanjaan-perbelanjaan berkenaan.
3. Alhamdulillah, Syukur kita panjatkan kehadiran Allah Subhanahu Wata'ala kerana dengan izin dan limpah rahmatNya jua, serta berkat kepimpinan, kebijaksanaan dan keprihatinan Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan Haji Hassanal Bolkiah Mu'izzaddin Waddaulah Ibni Al-Marhum Sultan Haji Omar 'Ali Saifuddien Sa'adul Khairi Waddien, Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam, rakyat dan penduduk di Negara ini dapat terus menikmati pembangunan dan

perkembangan, keamanan dan kemakmuran disebalik berbagai cabaran yang telah dihadapi.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan,

4. Dunia telah menyaksikan pelbagai pergolakan yang luar biasa seperti pandemik COVID-19, konflik geopolitik, dan impak inflasi yang tinggi. Ini semua telah menyebabkan krisis kos sara hidup di kebanyakan negara dan memberikan kesan khususnya kepada perbelanjaan isi rumah berikutan peningkatan kos tenaga dan komoditi, terhadapnya rantai bekalan barangan serta pengurangan rangsangan fiskal berkaitan pandemik COVID-19. Situasi ini telah mengakibatkan kesan negatif yang berlarutan terhadap prestasi ekonomi global.
5. Pihak International Monetary Fund atau IMF dalam laporan terkini World Economic Outlook (WEO) keluaran bulan Januari 2023 telah mengunjurkan pertumbuhan ekonomi global menjadi perlahan daripada kadar 3.4 peratus pada tahun 2022 kepada 2.9 peratus pada tahun 2023, sebelum kembali pulih pada kadar 3.1 peratus bagi tahun 2024. Ini adalah antaranya disebabkan kebanyakan negara telah membuka semula sempadan; serta kedayatahan negara-negara semasa menghadapi kenaikan inflasi, kos tenaga yang tinggi, kadar faedah tinggi dan konflik geopolitik berterusan.
6. Berikutan dengan unjuran pertumbuhan ekonomi global ini, permintaan global juga dijangka akan berkurangan dan seterusnya menjejaskan perdagangan global. Oleh itu, pihak IMF

dalam laporan WEO bulan Januari 2023 telah meramalkan jumlah perdagangan global ataupun *global trade volume* akan menjadi perlahan daripada kadar 5.4 peratus pada tahun 2022 kepada 2.4 peratus bagi tahun 2023, sebelum kembali pulih pada kadar 3.4 peratus bagi tahun 2024.

7. Pihak *Energy Information Administration* atau EIA melalui laporan bulan Januari 2023 telah meramalkan bahawa harga minyak Brent akan menurun secara purata dari \$100.94 US Dollar setong pada tahun 2022 kepada \$83.10 US Dollar setong pada tahun 2023, berikutan jangkaan pengeluaran minyak global yang berlebihan berbanding dengan permintaan.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

8. Kaola seterusnya ingin mengongsikan prestasi ekonomi Negara Brunei Darussalam. Momentum kadar pemulihan ekonomi Negara diunjurkan terus meningkat berikutan pembukaan semula ekonomi dan sempadan antarabangsa. Namun, penularan semula pandemik COVID-19 masih menjadi satu risiko, beserta risiko global lain, yang besar kemungkinan akan menjejaskan situasi ekonomi Negara ini.
9. Mengikut laporan suku ketiga (Q3) tahun 2022 Jabatan Perancangan Ekonomi dan Statistik, Keluaran Dalam Negara Kasar (KDNK) Negara Brunei Darussalam, Alhamdulillah, telah mencatatkan pertumbuhan yang positif sebanyak 0.9 peratus setelah mencatatkan pertumbuhan negatif pada Suku Pertama

dan Kedua tahun 2022. Pertumbuhan Suku Ketiga tahun 2022 ini adalah berikutan peningkatan dalam Sektor Bukan Minyak dan Gas sebanyak 4.6 peratus yang didorong oleh peningkatan dalam beberapa subsektor seperti **Hiliran; Kewangan; Pengangkutan Udara; Perdagangan Borong dan Runcit; dan Perikanan.**

10. Walau bagaimanapun, Sektor Minyak dan Gas pula mencatatkan penurunan pada kadar 2.7 peratus, disebabkan oleh penurunan **pengeluaran minyak mentah; dan pengeluaran gas asli.** Penurunan ini adalah disebabkan antaranya oleh penutupan berjadual dan tidak berjadual bagi aktiviti-aktiviti penyelenggaraan/*maintenance* serta pemuliharaan pelantar minyak luar pantai.
11. Manakala, Pusat Kajian Strategik dan Dasar atau Centre for Strategic and Policy Studies ataupun CSPA, melalui laporan Brunei Economic Outlook 2023 telahpun mengunjurkan ekonomi Negara akan berkembang pada kadar 2.6 peratus bagi tahun 2023. Unjuran ini adalah didorong oleh pertumbuhan dalam Sektor Minyak dan Gas pada kadar 2 peratus berikutan pengeluaran yang dijangka meningkat setelah aktiviti-aktiviti penyelenggara *maintenance* selesai dilaksanakan. Manakala, aktiviti yang lain dalam Sektor Bukan Minyak dan Gas juga dijangka mencatatkan pertumbuhan yang positif pada kadar 2.8 peratus mengambilkira kebanyakan aktiviti-aktiviti ekonomi berkenaan dijangka akan beransur pulih berikutan pembukaan semula sempadan serta pengurangan langkah-langkah pengawalan yang berkaitan dengan pandemik COVID-19.

12. CSPS juga mengunjurkan inflasi Negara akan menurun kepada kadar 2.5 peratus bagi tahun 2023, setelah mencatatkan kadar 3.7 peratus pada tahun 2022 iaitu kadar inflasi yang tertinggi sejak tahun 1995. Ini adalah disebabkan oleh permintaan global yang lemah dan rantai bekalan yang beransur pulih.
13. Di samping itu, pihak IMF, ASEAN Plus 3 Macroeconomic Research Office atau AMRO dan Asian Development Bank atau ADB telah mengunjurkan pertumbuhan ekonomi yang positif bagi Negara Brunei Darussalam pada tahun 2023 iaitu masing-masing pada kadar 3.3 peratus; 3 peratus; dan 3.6 peratus. Unjuran tersebut adalah mengambilkira usaha-usaha pemulihan dan mempelbagaikan ekonomi yang dilaksanakan, khususnya pengeluaran produk industri hiliran minyak dan gas serta aktiviti-aktiviti berkaitan dengan Syarikat Hengyi Industries Sdn Bhd, Syarikat Methanol Brunei atau BMC dan Syarikat Brunei Fertilizer Industries Sdn Bhd ataupun BFI.
14. Namun demikian, unjuran-unjuran yang kaola kongsiikan sebentar tadi adalah juga tertakluk kepada beberapa faktor luaran dan dalaman ataupun *external and internal factors* antaranya seperti penularan varian-varian COVID-19 baru; tekanan geo-politik berterusan yang akan menyebabkan gangguan rantai bekalan; kadar inflasi yang tinggi; risiko kemelesetan ekonomi dunia; ketidakpastian pasaran minyak dan gas dunia; dan tahap pengeluaran minyak dan gas Negara.
15. Alhamdulillah, langkah-langkah yang telah dan sedang diambil oleh Kerajaan dengan sokongan padu daripada pihak swasta dan

seluruh rakyat dan penduduk melalui pendekatan *Whole of Government* dan *Whole of Nation* telah dapat mengawal dan mengurangkan kesan atau impak daripada ketidaktentuan ekonomi global demi memastikan ekonomi Negara dapat membangun dan terus kukuh dan stabil.

16. Beberapa usaha ke arah mempelbagaikan ekonomi Negara kita telah dan akan terus dilaksanakan untuk membantu perkembangan dan pertumbuhan sektor swasta melalui pembangunan perniagaan tempatan dan *Government Linked Companies* (GLCs) termasuk usaha-usaha bagi menarik pelaburan langsung asing (FDIs). Semenjak beberapa tahun kebelakangan, kita telah menyaksikan perkembangan yang menggalakkan di Sektor Bukan Minyak dan Gas. Namun demikian, usaha-usaha untuk mempelbagaikan ekonomi perlu diteruskan dan dilipatgandakan dalam sektor tersebut melalui penglibatan pihak swasta khususnya pengusaha-pengusaha tempatan, GLCs dan FDIs bagi membina asas ekonomi yang lebih kukuh, luas, berdaya tahan dan berdaya maju sepertimana yang dihasratkan di bawah matlamat ketiga dalam Wawasan Brunei 2035 iaitu Ekonomi yang Dinamik dan Berdaya Tahan.
17. Oleh itu, marilah kita sama-sama berusaha dengan lebih gigih dalam mencapai matlamat-matlamat di bawah Wawasan Brunei 2035 yang mana tempoh sasaran adalah semakin hampir. Perkara ini juga telah dititahkan oleh Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam sempena Hari Kebangsaan Negara Brunei Darussalam kali ke-39 pada 23 haribulan Februari 2023.

18. Dalam hal ini, Kementerian Kewangan dan Ekonomi telah melancarkan *Economic Blueprint* dan peta-peta jalan di bawah sektor industri permakanan; industri hiliran minyak dan gas; dan industri perkhidmatan maritim yang bertujuan untuk menambahbaik ekosistem dan juga industri-industri tempatan dapat meningkatkan usaha masing-masing ke arah memperkukuhkan lagi kedayatahan ekonomi Negara. Blueprint-blueprint dan peta-peta jalan ini adalah penting untuk merancang dan mencapai pembangunan Negara pada jangka masa yang sederhana dan panjang ke arah mencapai matlamat Wawasan Brunei 2035.

19. Dalam mendukung usaha Negara dalam mencapai Wawasan Brunei 2035, Kerajaan terus komited dengan tindakan global dalam melaksanakan Matlamat Pembangunan yang Berdaya Tahan bagi Tahun 2030, yang dikenali sebagai Sustainable Development Goals (SDGs). SDGs ini merupakan landasan bagi memastikan pembangunan Negara dicapai dengan prinsip inklusif, saksama dan mampan. Alhamdulillah, tindakan-tindakan menyokong Agenda SDG telah berjaya dalam beberapa aspek contohnya pemantauan perkembangan petunjuk (*indicator*) SDG; Bengkel Kebangsaan SDG; perkongsian ataupun (*partnership*) dan program meningkat kesedaran. Insya Allah, lebih banyak tindakan akan dilaksanakan seperti laman sesawang SDG dan meningkatkan kerjasama terutamanya dengan belia. Di samping itu, Negara sedang membuat persiapan bagi menghadapi Laporan Voluntary National Review ke-2 ke United Nations High-Level Political Forum on Sustainable

Development pada bulan Julai 2023. Laporan ini akan mengongsikan kepada masyarakat global, mengenai kemajuan SDG dari konteks Brunei Darussalam terutamanya Wawasan Brunei 2035.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

20. Alhamdulillah, Negara telah memasuki Fasa Endemik kira-kira setahun yang lalu dan rakyat serta penduduk di Negara ini mempunyai tahap imuniti yang tinggi bagi perlindungan masyarakat umum yang diperolehi melalui vaksinasi dan jangkitan semulajadi. Namun demikian, Negara perlu terus berwaspada dan menyesuaikan keadaan kepada norma baharu mengambilkira ancaman wabak masih belum berakhir sepenuhnya termasuklah risiko terhadap penemuan varian-varian baru dan penyakit berjangkit yang lain. Dalam hal ini jua, Kerajaan akan terus berusaha merangsang pertumbuhan ekonomi, meningkatkan ruang fiskal agar dapat meneruskan pelaburan khususnya di dalam sektor kesihatan dan infrastruktur, dan meningkatkan jaringan keselamatan sosial agar Negara dapat bersedia dalam menangani apa jua cabaran di masa hadapan secara berkesan.
21. Di samping itu, Kerajaan akan terus membuat pelaburan ke arah menjamin kesejahteraan dan kebajikan rakyat dan penduduk Negara ini untuk memastikan kehidupan yang makmur melalui penyediaan pendidikan yang berkualiti serta peluang-peluang pekerjaan, baik di Sektor Kerajaan mahupun di sektor swasta

dan seterusnya memastikan rakyat dan penduduk dapat hidup selesa semasa waktu persaraan nanti.

22. Di kesempatan ini, kaola menjunjung kasih di atas kurnia titah Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam semasa Istiadat Pembukaan Rasmi Mesyuarat Pertama Dari Musim Permesyuaratan Ke-19, Majlis Mesyuarat Negara pada 2 haribulan Mac 2023 mengenai Skim Persaraan Kebangsaan ataupun SPK yang mana in-shaa Allah akan dilaksanakan pada bulan Julai 2023 ini.

23. SPK merupakan hasil usaha Kerajaan untuk menambahbaik skim pencen yang sedia ada iaitu bagi menggantikan Skim Tabung Amanah Pekerja (TAP) dan Skim Persaraan Caruman Tambahan (SCP). Dengan adanya skim SPK yang baru ini, ianya akan mengukuhkan lagi kesejahteraan sosial para ahli semasa persaraan nanti. Skim tersebut akan menggunakan kaedah *income replacement ratio* atau pencen bulanan berdasarkan gaji pada waktu perkhidmatan yang lebih baik diwaktu persaraan nanti. Ianya juga akan mengambilkira kadar inflasi bagi memastikan pendapatan persaraan ahli tidak terjejas dimasa akan datang. Skim ini juga lebih inklusif, dimana ianya bukan sahaja terhad kepada pekerja-pekerja di Sektor Kerajaan malahan Sektor Swasta termasuk juga pekerja sendiri ataupun *self employed*). Dalam menggalakkan pekerja supaya lebih produktif, SPK dapat memberikan manfaat yang lebih baik dengan pembayaran anuiti yang boleh mencapai sepanjang

hayat. Dalam masa yang sama, perlindungan manfaat turunan bagi tanggungan-tanggungan ahli juga telah diperluaskan.

24. Alhamdulillah, sejak bulan April 2022, sesi pemberigaan SPK telah disampaikan kepada hampir 13 ribu ahli yang terdiri daripada pekerja di sektor Kerajaan dan swasta. Hasil daripada pemberigaan tersebut, beberapa maklum balas serta input telah diterima dan pihak Kementerian Kewangan dan Ekonomi dengan Tabung Amanah Pekerja telah membuat beberapa pembaikan-pembaikan tambahan kepada skim berkenaan untuk mengukuhkan lagi manfaat bagi ahli-ahlinya. SPK yang telah dikemaskini seterusnya diberigakan melalui beberapa sesi konsultasi yang dimulakan dengan ahli-ahli yang berumur 50 ke 59 tahun bertempat di Pusat Persidangan Antarabangsa (ICC) sehingga 22 haribulan Mac 2023 ini. Insya Allah, sesi kedua akan diteruskan di Health Promotion Centre bermula 27 haribulan Mac 2023 sehingga 21 haribulan April 2023. Maklumat-maklumat mengenai SPK juga boleh didapati melalui *website* dan media sosial TAP.

Setakat ini, sambutan dan maklumbalas dari ahli-ahli yang hadir adalah sangat positif dimana mereka menghargai penambahbaikan berkenaan, terutama sekali peningkatan anuiti semasa mereka bersara nanti. Insya Allah, SPK ini akan dikemaskini dari masa ke semasa secara berterusan bagi setiap 3 ke 5 tahun bagi memastikan ianya terus relevan dan mencapai objektifnya. Oleh itu, kaola menggalakkan ahli-ahli untuk mengambil peluang untuk hadir pada sesi-sesi konsultasi SPK untuk mengetahui lebih lanjut mengenai skim baru ini.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

25. Izinkan kaola mengongsikan kedudukan fiskal Kerajaan bagi Tahun Kewangan 2021/2022. Syukur alhamdulillah, kutipan hasil pendapatan Kerajaan telah meningkat sebanyak 132.5 peratus kepada \$4.77 bilion berbanding dengan Tahun Kewangan 2020/2021 berikutan kenaikan harga minyak dunia pada tahun 2021 yang secara purata berada di paras melebihi \$70 US dollar setong. Pada masa yang sama, perbelanjaan sebenar Kerajaan juga telah meningkat sebanyak 9.2 peratus kepada \$5.78 bilion berbanding dengan Tahun Kewangan 2020/2021. Oleh yang demikian, Kerajaan telah merekodkan defisit berjumlah \$1.01 bilion bagi Tahun Kewangan 2021/2022.
26. Dari segi kedudukan fiskal Kerajaan yang dikemaskini bagi Tahun Kewangan 2022/2023 pula, Alhamdulillah, berikutan dengan kenaikan harga minyak dunia, unjuran hasil pendapatan Kerajaan bagi Tahun Kewangan 2022/2023 adalah dikemaskini kepada \$6.00 billion ringgit Brunei.
27. Manakala, perbelanjaan Kerajaan bagi Tahun Kewangan 2022/2023 adalah diunjurkan berjumlah \$5.90 billion berbanding dengan \$5.70 billion yang telah diperuntukkan pada Tahun Kewangan 2022/2023.
28. Walaubagaimanapun, Perbelanjaan Kemajuan diunjurkan berjumlah \$237.74 juta berbanding dengan \$350 juta yang telah

diluluskan, antaranya disebabkan cabaran-cabaran yang dihadapi semasa pandemik COVID-19 terutamanya program sumber manusia, penelitian semula *user requirement* dan skop projek, penelitian tawaran dan pelantikan konsaltan serta ke-sesuaian tapak projek. Dengan mengambilkira keupayaan Kementerian-Kementerian untuk melaksanakan projek-projek Rancangan Kemajuan Negara atau RKN itu, kaola sukacita mengongsikan keputusan Jawatankuasa Tertinggi RKN yang telah dipengerusikan oleh Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam, bagi melanjutkan RKN ke-11 selama satu tahun lagi, iaitu sehingga penghujung Tahun Kewangan 2023/2024. Ini adalah untuk membolehkan Kementerian-Kementerian menyelesaikan projek-projek RKN ke-11 yang masih dalam pelaksanaan, serta memberikan peluang kepada Kementerian untuk meneliti semula projek-projek baru yang dipohonkan di bawah RKN ke-12.

29. Oleh itu, berdasarkan kepada anggaran kutipan hasil yang menggalakkan dan perbelanjaan seperti yang kaola kongsiikan sebentar tadi, in-shaa Allah, Kerajaan dijangka akan merekodkan *marginal budget surplus* bagi Tahun Kewangan 2022/2023.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

30. Seterusnya sukacita kaola mengongsikan bahawa dengan berasaskan unjuran-unjuran serta arah-tuju ekonomi dunia pada masa ini, dengan mengambilkira tahap pengeluaran minyak

Negara, Anggaran Hasil Kerajaan bagi Tahun Kewangan 2023/2024 adalah diunjurkan berjumlah **Dua Point Sembilan Sembilan Billion Dollar Brunei** (BND2.99 billion). Dimana **Dua Point Kosong Tiga Billion Dollar Brunei** (BND2.03 billion) adalah hasil dari Sektor Minyak dan Gas; dan **Sembilan Ratus Lima-Puluh Dua Point Tiga Tujuh Juta Dollar Brunei** (BND952.37 juta) adalah hasil dari Sektor Bukan Minyak dan Gas. Pecahan hasil-hasil tersebut adalah antaranya:

- 30.1 Pertama, kutipan hasil Cukai-Cukai yang keseluruhannya berjumlah \$335.50 juta;
  - 30.2 Kedua, hasil dari Yuran, Caj dan Sewa yang keseluruhannya berjumlah \$323.27 juta,;
  - 30.3 Ketiga, hasil Pulangan Pelaburan dan Simpanan sebanyak \$236.28 juta; dan
  - 30.4 Keempat, hasil yang berlebihan dari Badan-Badan Berkanun sebanyak \$40.49 juta.
31. Dari segi perbelanjaan, sejumlah **Lima Point Sembilan Enam Billion Dollar Brunei** (BND5.96 billion) adalah dicadangkan untuk membiayai perbelanjaan Kementerian-Kementerian dan Jabatan-Jabatan Kerajaan, iaitu terdiri daripada:
- 31.1 **Dua Point Satu Sembilan Billion Dollar Brunei** (BND2.19 billion) untuk membiayai Gaji Kakitangan termasuk gaji, elaun-elaun, dan pembayaran caruman;

31.2 **Dua *Point* Dua Satu Billion Dollar Brunei** (BND2.21 billion) adalah untuk membiayai Perbelanjaan Berulang-Ulang;

31.3 **Lima Ratus Juta Dollar Brunei** (BND500 juta) adalah diperuntukkan bagi Perbelanjaan Kemajuan untuk meneruskan projek-projek di bawah RKN ke 11; dan

31.4 Selebihnya adalah untuk membiayai perbelanjaan di bawah tajuk **Perbelanjaan Yang Di-Akui**.

32. Oleh itu, berdasarkan kepada Anggaran Hasil dan Perbelanjaan yang kaola nyatakan tadi, maka Kerajaan dijangka akan kembali mengalami defisit belanjawan berjumlah kira-kira **Dua *Point* Sembilan Tujuh Billion Dollar Brunei (BND2.97 billion)**. Unjuran defisit ini akan dikemaskinikan dari masa ke semasa berdasarkan kepada tahap pengeluaran minyak dan gas Negara, harga minyak dunia, kadar pertukaran matawang Dollar Amerika Syarikat, hasil pendapatan dari Sektor Bukan Minyak dan Gas dan perbelanjaan sebenar Kerajaan.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

33. Kaola akan beralih kepada Tema Belanjawan Negara bagi Tahun Kewangan 2023/2024. Tema yang dipilih adalah **“BERSATU MEMBINA MASA DEPAN YANG LEBIH MAKMUR”** atau

"BUILDING A PROSPEROUS FUTURE TOGETHER". Tema ini akan memfokuskan kepada tiga (3) keutamaan:-

- i. Pertama, **Memelihara Kesejahteraan Awam;**
- ii. Kedua, **Mendukung Pemulihan Negara yang Inklusif dan Berdaya Tahan; dan**
- iii. Ketiga, **Pembangunan Modal Insan yang Dinamik, Proaktif dan Inovatif.**

34. Tema ini dirangka ke arah mengukuhkan lagi kedayatahan sosioekonomi Negara. Kerajaan akan sentiasa berusaha membina asas ekonomi yang berdayatahan, dinamik dan resilien ke arah pertumbuhan ekonomi yang mampan bagi mencapai **Wawasan Brunei 2035**. Oleh itu, Sektor Kerajaan, sektor swasta serta setiap lapisan rakyat dan penduduk perlulah bersama-sama berganding bahu memainkan peranan dan tanggungjawab masing-masing demi menjamin kesejahteraan Negara yang berpanjangan. Ini juga termasuk penglibatan Syarikat-Syarikat Berkaitan Kerajaan atau GLCs dan juga syarikat pelaburan langsung asing atau FDIIs.

35. Ke arah itu, keutamaan akan terus diberikan kepada meningkatkan usaha untuk mempelbagaikan dan memacu pertumbuhan ekonomi Negara, menambahbaik ekosistem perniagaan dan memperkukuhkan daya saing Negara bagi menarik lebih banyak pelaburan berkualiti dan berdaya tahan ke Negara ini, agar mewujudkan peluang pekerjaan yang berkualiti bagi anak-anak tempatan khususnya di dalam Sektor Swasta. Kerajaan juga akan terus menyediakan infrastruktur yang

berkualiti dan *accessible* yang mana adalah kritikal dalam mendokong aktiviti-aktiviti ekonomi dan juga menjamin kesejahteraan rakyat dan penduduk Negara ini.

36. Di samping itu, Kerajaan juga akan terus menyediakan pendidikan yang berkualiti dan inklusif bagi meningkatkan kemahiran generasi sekarang dan generasi yang akan datang agar dapat melahirkan anak tempatan yang *marketable* dan *employable* supaya dapat menyumbang kepada produktiviti Negara.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan, kaola akan menghuraikan secara ringkas keutamaan-keutamaan berkenaan satu persatu termasuk perkembangan dan pencapaiannya;

PERTAMA; MEMELIHARA KESEJAHTERAAN AWAM,

37. Kerajaan akan terus memberi keutamaan untuk memelihara dan melindungi kehidupan dan kesejahteraan rakyat dan penduduk bagi memastikan kestabilan sosioekonomi Negara. Ini termasuklah memastikan keperluan-keperluan dan perkhidmatan asas di Negara ini akan terus dapat disalurkan dan dinikmati oleh rakyat dan penduduk termasuk golongan yang berpendapatan rendah.
38. Oleh itu, beberapa peruntukan telah disediakan di bawah Fokus Memelihara Kesejahteraan Awam ini:

39. Pertama, bagi memastikan sistem rangkaian jalan raya bersepadu (atau *integrated road network system*), sejumlah **\$11.3 juta** dengan Harga Rancangan **\$926.7 juta** di bawah RKN 11; dan sejumlah **\$14.5 juta** di bawah peruntukan Perbelanjaan Berulang-Ulang akan disediakan bagi Kementerian Pembangunan untuk meneruskan kerja-kerja penambahbaikan, pemeliharaan dan peningkatan rangkaian jalan raya.
40. Kedua, untuk memastikan akses bekalan air bersih di Negara ini, peruntukan sejumlah **\$34.8 juta** dengan Harga Rancangan **\$234.4 juta** di bawah RKN Ke-11 dan sejumlah **\$26.4 juta** di bawah Perbelanjaan Berulang-Ulang, disediakan khusus bagi Kementerian Pembangunan melalui Jabatan Kerja Raya untuk melaksanakan kerja-kerja pembinaan, penaiktarafan dan penggantian aset-aset perbekalan air.
41. Ketiga, untuk memastikan kestabilan rangkaian bekalan tenaga elektrik di Negara ini, peruntukan sejumlah **\$69.2 juta** dengan Harga Rancangan **\$335.7 juta** di bawah RKN Ke-11 dan sejumlah **\$83.5 juta** di bawah Perbelanjaan Berulang-Ulang Jabatan Perkhidmatan Elektrik di Jabatan Perdana Menteri disediakan bagi membiayai kerja-kerja penaiktarafan dan *maintenance* infrastruktur elektrik.
42. Dan keempat, bagi meningkatkan akses pemilikan rumah sebagai keperluan penduduk yang meningkat, peruntukan sejumlah **\$65.1 juta** dengan Harga Rancangan **\$195 juta** di bawah RKN Ke-11 akan terus disediakan untuk membina rumah-rumah di bawah Rancangan Perumahan Negara.

43. Selaras jua dengan kurnia titah Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam mengenai pelaksanaan SPK, bermula Tahun Kewangan 2023/2024, peruntukan yang disediakan bagi caruman-caruman adalah sebanyak \$105.7 juta di bawah Gaji Kakitangan bagi semua pegawai dan kakitangan Kementerian dan Jabatan Kerajaan.
44. Kerajaan juga akan memberi keutamaan untuk memastikan golongan orang kelainan upaya menikmati hak, peluang dan akses secara saksama bagi penyertaan penuh dalam masyarakat. Alhamdulillah, dengan penguatkuasaan Perintah Orang Kurang Upaya (OKU), 2021 pada 1 haribulan Oktober 2021 yang lalu, setakat bulan Disember 2022, sebanyak 3,800 borang pendaftaran OKU telah diterima oleh Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan dan seterusnya akan dimasukkan ke dalam Pendaftaran Kebangsaan OKU setelah mendapat pengesahan daripada Kementerian Kesihatan. Pihak Jabatan Pembangunan Masyarakat juga sedang dalam perancangan akhir untuk mengeluarkan Kad OKU kepada golongan OKU yang telah disahkan dan didaftarkan di dalam Pendaftaran Kebangsaan berkenaan bagi tujuan pengesahan identiti OKU serta akses kepada perkhidmatan-perkhidmatan tertentu.
45. Manakala dengan penguatkuasaan Perintah Akta Pencen Umur Tua dan Kurang Upaya (Pindaan) 2021, setakat bulan Disember 2022, seramai 4,755 OKU telah diluluskan untuk menerima Elaun Kurang Upaya. Daripada jumlah itu, seramai 434 orang adalah juga penerima kedua-dua Pencen Umur Tua dan Elaun Kurang

Upaya. Di samping itu, sebanyak 315 pemohon telah diluluskan untuk menerima Elaun Penyedia Penjagaan mengikut kriteria-kriteria yang telah ditetapkan.

46. Untuk meringankan bebanan golongan-golongan tertentu disamping menggalakkan penerima-penerima untuk terus berusaha dan berdikari, peruntukan sejumlah **\$12.6 juta** di bawah Jabatan Pembangunan Masyarakat akan terus disediakan bagi membolehkan Bantuan Kebajikan Bulanan dihulurkan.
47. Dari aspek pengawalan penularan wabak COVID-19, Kerajaan telah memperuntukkan sejumlah \$798 juta setakat ini secara keseluruhannya untuk menangani penularan wabak COVID-19 di Negara ini, antaranya bagi membiayai pembelian mesin perubatan seperti mesin *respiratory* dan ICU *ventilator*, peralatan ujian termasuk *RT-PCR Kit* dan *Viral RNA extraction kit*, pembekalan ubat-ubatan, vaksin, dan penambahan kapasiti sistem BruHealth, barangan guna habis dan lain-lain keperluan.
48. Keutamaan akan terus diberikan ke arah mengukuhkan dan memantapkan lagi sistem kesihatan Negara untuk lebih resilien, efisien, efektif dan dapat memberikan perkhidmatan yang berkualiti tinggi, termasuk memastikan pembangunan tenaga kerja dalam pelbagai disiplin profesional kesihatan yang berkemahiran serta tenaga kerja kesihatan sentiasa mencukupi dengan situasi semasa.
49. Dalam hal ini, beberapa inisiatif telah dilaksanakan bagi mendokong usaha untuk mengukuhkan lagi sistem kesihatan Negara termasuklah:

49.1 Pihak Kementerian Kesihatan bersama syarikat Teknologi EVYD telah melancarkan *Intelligence Hub* yang akan menempatkan *Epidemic Intelligence* dan *Response Unit*. Ini merupakan sebahagian daripada usaha untuk mengukuhkan daya tahan ekosistem penjagaan kesihatan di Negara ini. Usahasama tersebut telah melibatkan pelaburan sebanyak \$51 juta iaitu termasuk bagi penubuhan *Intelligence Hub* dan pembangunan aplikasi BruHealth.

Penubuhan Jerudong Park Medical Centre College of Health Sciences (JCHS) oleh Jerudong Park Medical Centre atau JPMC, bersama Far Eastern University daripada Republik Filipina. Penubuhan kolej tersebut bertujuan untuk menghasilkan warga tempatan yang profesional dan berkemahiran tinggi dalam sektor penjagaan kesihatan bagi mencukupi keperluan Negara.

Izinkan kaola mengongsikan perkembangan JCHS terkini dari segi pengambilan pelajar dan juga tenaga kerja tempatan. Seramai 61 pelajar telahpun mengikuti program asasi bagi pengambilan pertama untuk Tahun Akademik 2022/2023 yang telah bermula pada bulan Oktober 2022 lalu. Manakala bagi pengambilan seterusnya iaitu pada Tahun Akademik 2023/2024 yang akan bermula pada Ogos 2023 nanti, seramai 140 pelajar dijangka akan mengikuti kedua-dua program asasi dan ijazah. Dari segi peluang pekerjaan pula khususnya jawatan-jawatan bukan

akademik di Jerudong Park Medical Centre College of Health Sciences, sebanyak 12 jawatan telah diisikan oleh tenaga kerja tempatan dan jumlah tersebut dijangka akan meningkat pada tahun-tahun yang akan datang.

50. Beberapa peruntukan juga akan disediakan di bawah Sektor Kesihatan yang berkaitan dengan perkhidmatan rawatan dan perubatan:

50.1 Sejumlah **\$3 juta** dengan Harga Rancangan **\$39.8 juta** akan terus disediakan di bawah RKN 11 dalam menyediakan infrastruktur dan fasiliti-fasiliti kesihatan di daerah-daerah.

50.2 Sejumlah **\$55 juta** bagi membiayai ubat-ubatan dan **\$45 juta** bagi Perbekalan dan Perkhidmatan Perubatan.

50.3 Sejumlah **\$30 juta** disediakan untuk membiayai Perkhidmatan Perubatan Rawatan di JPMC, Pusat Kanser Brunei dan Brunei Neuroscience, Stroke & Rehabilitation Centre; dan

50.4 Sejumlah **\$50 juta** akan terus disediakan khusus untuk menangani Wabak Penyakit Berjangkit.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

51. Bagi mengatasi isu perubahan iklim, Alhamdulillah, Brunei Darussalam telah memainkan peranan aktif dalam sama-sama melaksanakan dasar kebangsaan perubahan iklim Negara Brunei Darussalam bagi membentuk hala tuju Negara ke arah sebuah ekonomi yang rendah karbon dan berdaya tahan iklim. Kerajaan amat komited dan adalah 'on-track' untuk mencapai sasaran komitmen di bawah perjanjian Paris iaitu mengurangkan jumlah pelepasan gas rumah hijau sebanyak 20% menjelang tahun 2030. Bagi tahun 2022, Negara telah berjaya mengurangkan pelepasan gas rumah hijau kepada 11.4 juta tan *Carbon Dioxide* berbanding dengan sasaran sebanyak 15.82 juta tan *Carbon Dioxide*.
52. Sebagai langkah mitigasi, pelbagai aktiviti-aktiviti telah dilaksanakan pada tahun 2022, antaranya penanaman pokok sebanyak 42,928 pokok, pengurangan kadar pelupusan sisa melalui pengurangan sampah, pengurangan pelepasan gas rumah hijau dalam sektor perindustrian, peningkatan tenaga yang diperbaharui melalui pembinaan projek suria dan pengurangan pengeluaran gas rumah hijau dari penjanaan dan penggunaan tenaga.
53. Pada tahun ini, tumpuan akan diberikan kepada usaha menangani isu perubahan iklim dengan perlaksanaan langkah adaptasi melalui pengubalan Pelan Adaptasi Kebangsaan, mewujudkan rangka kerja harga karbon, rangka kerja Domestic Voluntary Carbon Offset dan deraf Akta Karbon dan pengukuhan ketelusan Inventory Gas Rumah Hijau Negara melalui Projek Inventori Sumber Hutan Negara dan Direktif.

54. Oleh itu, **semua pihak yang berkepentingan hendaklah memainkan peranan aktif dalam sama-sama membentuk hala tuju Negara** menjadi sebuah negara lestari yang rendah karbon dan berdaya tahan iklim, selaras dengan komitmen Negara ke arah pelepasan sifar bersih (*net zero emissions*) menjelang tahun 2050.
55. Di samping itu, beberapa usaha juga telah dilaksanakan bagi mendukung hasrat dan komitmen tersebut, antaranya:
- 55.1 Penubuhan Pusat Perubahan Iklim ASEAN atau *ASEAN Climate Change Centre* di Negara Brunei Darussalam yang akan berfungsi sebagai badan pemikir, hab pengetahuan, penyelaras strategik dan penyepadu inisiatif dan aktiviti tindakan iklim di rantau ASEAN. Kira-kira sejumlah **\$700 ribu** setahun dengan Harga Rancangan kira-kira **\$2.1 juta** disediakan untuk membiayai fasa pertama penubuhan Pusat ini; dan
- 55.2 Pelancaran Retail Rapid Charging Station pertama di Stesen Minyak IBA, Lambak oleh Syarikat Brunei Shell Marketing Sdn Bhd (BSM) yang boleh men-charge kenderaan elektrik (EV) dalam masa lebih kurang daripada 30 minit.
56. Beberapa peruntukan juga telah disediakan untuk menangani bencana alam antaranya:

56.1 Untuk menangani risiko bencana alam, sejumlah **\$596 ribu** dengan Harga Rancangan **\$52.8 juta** disediakan di bawah RKN 11; dan

56.2 Sejumlah **\$25 juta** juga disediakan di bawah Kementerian Kewangan dan Ekonomi untuk pengurusan bencana alam bagi membolehkan agensi-agensi Kerajaan bekerjasama dalam menangani apa jua bencana alam seperti kejadian banjir, tanah susur dan sebagainya.

[Minum]

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

KEUTAMAAN BELANJAWAN KEDUA ADALAH UNTUK MENDUKUNG PEMULIHAN NEGARA YANG INKLUSIF DAN BERDAYA TAHAN.

57. Kerajaan akan memberikan keutamaan terhadap usaha-usaha dalam membantu perkembangan dan pertumbuhan sektor swasta dengan meningkatkan produktiviti Negara dalam sektor-sektor ekonomi yang telah dikenalpasti melalui perkembangan perniagaan tempatan serta usaha-usaha dalam menarik FDI, agar kesan limpahan ekonomi daripada aktiviti syarikat-syarikat berkenaan akan dapat menawarkan lebih banyak peluang perniagaan kepada perusahaan-perusahaan mikro, kecil dan sederhana atau MSME di Negara ini. GLCs dan FDIs juga memainkan peranan penting dalam membantu Kerajaan dalam membuat pelaburan yang signifikan untuk mengembangkan ekonomi Negara melalui penyediaan peluang-peluang pekerjaan

kepada anak-anak tempatan, meningkatkan aktiviti perekonomian; menyumbang kepada nilai eksport dan seterusnya mendokong Fokus Kedua ini.

58. Izinkan kaola mengongsikan perkembangan terkini beberapa projek FDI yang telah beroperasi di bawah *priority sectors*:

58.1 Syarikat Anson International Sdn. Bhd. iaitu sebuah syarikat usahasama di antara Dana Strategic Development Capital dengan sebuah syarikat tempatan dan beberapa syarikat antarabangsa telahpun ditubuhkan pada 25 haribulan Jun 2022. Penubuhan syarikat tersebut bertujuan untuk membina dan menjalankan operasi sebuah fasiliti *maintenance* bagi kapal-kapal laut dan *decommissioning yard*;

58.2 Kolaborasi di antara Muara Port Company, Ben Line Agencies (B) dan Regional Container Lines Pte Ltd telah melancarkan perkhidmatan baru iaitu **Regional East Malaysia Services** di antara Malaysia Timur, Brunei Darussalam dan Singapura, menggunakan sebuah *container feeder vessel* dengan muatan sebanyak 930 TEUs. Kerjasama berkenaan akan membolehkan Pelabuhan Muara berkembang lagi sebagai destinasi *transshipment* dan mengukuhkan lebih banyak laluan perkapalan ke Pelabuhan Muara dan seterusnya mengadakan kadar harga penghantaran dan kos logistik yang lebih kompetitif.

- 58.3 Maritime & Port Authority Brunei Darussalam atau MPABD telah menandatangani perjanjian bersama Amarco Group Sdn Bhd bagi pengurusan dan pengendalian Brunei Bay Southern Anchorage pada 29 haribulan September 2022. Fasiliti tersebut dijangka akan mula beroperasi pada bulan Jun 2023. Projek tersebut akan membuka peluang-peluang pekerjaan khususnya kepada warga tempatan dan seterusnya meningkatkan kemahiran dalam bidang marin dan teknikal di dalam industri berkenaan. Projek berkenaan juga dijangka akan dapat menjana peluang *economic spin-off* kepada syarikat-syarikat tempatan seperti perkhidmatan *pilotage, oil supplier, food supply, tank cleaning, pest control, medical services*, perkhidmatan tempat tinggal, *training course, garbage & water disposal, repairs & maintenance works on vessels*, pengurusan fasiliti dan sebagainya;
- 58.4 Syarikat Hengyi Industries Sdn Bhd sedang meneliti *feasibility studies* dan skop perlaksanaan bagi projek Fasa 2 yang akan meningkatkan kapasiti penghasilan daripada 8 juta tan metrik setahun kepada 10 juta tan metrik setahun bersamaan dengan 475 ribu tong sehari. Projek bagi kedua-dua fasa tersebut dijangka akan memberi kira-kira sebanyak 3,900 peluang pekerjaan; dan
- 58.5 Loji Syarikat Brunei Fertilizer Industries atau BFI Sdn Bhd yang telahpun dilancarkan secara rasmi oleh Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam pada 25 haribulan

Februari 2023 telah berjaya menghasilkan lebih daripada 631 ribu tan metrik baja urea semenjak bulan Januari 2022. Setakat bulan Februari 2023, BFI telah berjaya mengeksport 556 ribu tan metrik baja urea dengan nilai pendapatan sebanyak USD322 juta ke negara-negara di rantau Asia Tenggara, Asia Timur, Australia, Afrika Timur, Amerika Syarikat, Chile, Mexico, New Zealand dan Jepun.

59. Semasa Pembukaan Rasmi Mesyuarat Pertama Dari Musim Permesyuaratan Ke-19, Majlis Mesyuarat Negara pada 2 haribulan Mac 2023, Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam telah bertitah bahawa peranan MSME adalah sangat penting dalam memacu aktiviti ekonomi negara mengambilkira MSME membentuk 97.2% daripada jumlah keseluruhan perusahaan aktif di Negara ini pada tahun 2020. Oleh itu, sebagai usaha untuk memperkembangkan MSME agar dapat beroperasi secara *sustainable* dan berdaya saing, Kerajaan melalui pihak Darussalam Enterprise atau DARE akan terus menyediakan infrastruktur serta program-program sokongan yang relevan termasuk memberikan khidmat nasihat kepada MSME. Sejak tahun 2016, seramai 15,000 pengusaha-pengusaha telah dibantu melalui latihan-latihan keusahawanan, penubuhan *start-ups*, latihan berkaitan piawaian bagi mendapatkan pensijilan piawaian antarabangsa, skim *co-matching* dan sebagainya. Di samping itu, pihak DARE juga menyediakan dan menguruskan sebanyak 27 tapak perindustrian dan 4 kilang siap bina di keempat-empat daerah bagi memudahcara MSME dan syarikat FDI yang menjalankan aktiviti pembuatan.

60. Di dalam melaksanakan Peta-Peta Jalan Industri di bawah Brunei Darussalam Economic Blueprint, Kerajaan melalui Lembaga Kemajuan Ekonomi Brunei sedang mengadakan perundingan dengan beberapa syarikat pelaburan langsung asing dan syarikat domestik untuk menilai dan menambahbaik beberapa cadangan projek yang telah diterima setakat ini, termasuk cadangan-cadangan berkaitan dengan Sektor Hiliran Minyak dan Gas, Makanan dan Logistik. Selain itu, ke arah menjana saluran pelaburan ataupun *investment pipeline* yang berterusan dan mampan, Kerajaan juga giat mempertingkatkan usaha mempromosi peluang-peluang pelaburan menerusi pelbagai platform, samada menerusi program promosi secara bersasar (*targeted promotion program*) mahupun menerusi ekspo-ekspo serantau dan antarabangsa.
61. Bagi menggalakkan pertumbuhan sektor swasta atau industri-industri bagi menyumbang kepada kepelbagaian ekonomi, beberapa peruntukan akan terus disediakan antaranya:
- 61.1 Sejumlah **\$6.3 juta** di bawah pengendalian AKDT, iaitu Autoriti Kemajuan Daerah Temburong bagi projek-projek pembangunan Daerah Temburong yang dihasratkan untuk memudahcara dan meningkatkan pelaburan serta menghasilkan beberapa *spin-off activities* yang boleh membantu MSME dan juga menjana peluang-peluang pekerjaan baru.

61.2 Bagi membantu dan mendokong para pengusaha atau peladang memajukan dan meningkatkan lagi industri pertanian dan agrimakanan, peruntukan sejumlah **\$500 ribu** akan terus disediakan di bawah Skim Insentif Pertanian dan Agrimakanan khususnya untuk membiayai perbelanjaan antaranya pembelian baja, racun, peralatan dan mesin.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

62. Sepertimana yang pernah kita alami semasa pandemik COVID-19, Negara kita tidak terkecuali daripada menghadapi cabaran kenaikan harga barangan yang didorong oleh kenaikan kos pengangkutan dan logistik, peningkatan harga barang mentah dan sekatan eksport dari negara-negara pengeluar yang setentunya menjejaskan bekalan global.
63. Oleh yang demikian, dengan mengambilkira jua Negara ini mengimport sekitar 70 peratus barangan terutama makanan dari luar negara, Kerajaan akan terus memberikan keutamaan terhadap usaha-usaha untuk meningkatkan lagi pengeluaran domestik khususnya dari Sektor-Sektor Pertanian, Perikanan dan Ternakan. Ini adalah penting agar bekalan makanan Negara adalah sentiasa terjamin dan seterusnya tidak menjejaskan pemulihan ekonomi serta kesejahteraan rakyat dalam menghadapi peningkatan kos sara hidup.

64. Bagi mendokong usaha untuk meningkatkan produktiviti dan pengeluaran di sektor pertanian dan perikanan, beberapa usaha telah dilaksanakan antaranya:

64.1 Syarikat PaddyCo Sdn Bhd iaitu anak syarikat di bawah Darussalam Assets Sdn Bhd, telah ditubuhkan pada 25 haribulan Julai 2019 untuk mengendalikan Projek Penanaman Padi secara skala besar di Kawasan Kemajuan Pertanian Kandol, Labi, Kuala Belait. Sejak penanaman pertama pada tahun 2019, kawasan penanaman padi di Kawasan Kemajuan Pertanian Kandol telah meningkat daripada 8.23 hektar kepada 68.23 hektar pada Julai 2022. Kawasan penanaman padi ini dijangka akan meningkat lagi kepada 173.23 hektar pada pertengahan tahun 2023;

64.2 Penandatanganan kontrak perjanjian bagi Projek *Design, Supply, Install, Testing And Commissioning of New Rice Mill, Paddy Dryer and Storage For Wasan Rice Processing Complex* telah diadakan pada 10 haribulan Ogos 2022. Fasilitas tersebut dijangka siap pada bulan Jun 2024 dan dihasrat akan dapat meningkatkan kualiti dan kuantiti penyimpanan padi dan membolehkan pengisaran padi dan pembungkusan beras secara lebih efisien;

64.3 Syarikat Barramundi Group Sdn Bhd telahpun mencapai sasaran bagi tahun 2022 bagi penternakan 100 tan metrik ikan Barramundi di Negara ini dan telah mula mengeksport ke Republik Singapura bermula Suku Ketiga

tahun 2022 dan sebahagiannya juga telah dijual di pasaran domestik;

64.4 Syarikat Gropoint Sdn Bhd iaitu sebuah syarikat yang mengeluarkan produk perikanan yang berteknologi tinggi dan mempunyai kapasiti pengeluaran sebanyak 3,500 tan metrik ke 5,000 tan metrik setahun. Syarikat tersebut dijangka akan membina kilangnya pada suku pertama tahun 2023; dan

64.5 Alhamdulillah, Negara Brunei Darussalam melalui Syarikat Golden Chick Livestock Sdn Berhad, telah berjaya mengeksport sekitar 300 ribu biji telur ayam ke Republik Singapura buat pertama kalinya. Dalam perkara ini, Kementerian Sumber-Sumber Utama dan Pelancongan akan terus bekerjasama dengan pihak autoriti di luar negara serta para pengusaha untuk membuat penyelarasan, perancangan dan persiapan bersesuaian bagi mengeksport ayam segar dan produk berasaskan daging dan produk pertanian dan perikanan, untuk dieksport ke Republik Singapura dan negara-negara lain.

65. Ke arah mendokong usaha-usaha tersebut, beberapa peruntukan akan terus disediakan bagi mencapai ke arah pertumbuhan keluaran industri pertanian dan perikanan yang lebih pesat dan mampan serta bagi mencapai sekuriti makanan, iaitu:

- 65.1 Bagi meningkatkan lagi pengeluaran beras Negara, peruntukan sejumlah **\$9.3 juta** juga akan disediakan di bawah Skim Pembelian Semula Padi serta bagi pembelian benih-benih padi *hybrid* untuk diagihkan kepada peladang-peladang padi;
- 65.2 Sejumlah **\$6 juta** dengan Harga Rancangan **\$36 juta** di bawah RKN 11 bagi Pembukaan Kawasan Penanaman Padi secara Komersial di Kawasan Kandol, Daerah Belait (Fasa 2);
- 65.3 Sejumlah **\$4.5 juta** dengan Harga Rancangan **\$26 juta** di bawah RKN 11 bagi Rancangan Pembangunan Industri Ternakan untuk menjana pengeluaran termasuk pembekalan elektrik di Kawasan Kemajuan Pertanian Merangking Fasa 1, Daerah Belait dan makmal program pusat penyelidikan, penganalisan dan rujukan bagi penyakit ternakan; dan
- 65.4 Sejumlah **\$118 ribu** dengan Harga Rancangan **\$15 juta** di bawah RKN 11 bagi memajukan dan membuka tapak-tapak bagi Industri Akuakultur termasuk menyediakan infrastruktur asas.
66. Dalam masa yang sama, Kerajaan akan terus memberikan keutamaan untuk menyediakan akses kepada infrastruktur digital yang berkualiti tinggi dan selamat, menggalakkan inovasi dan mewujudkan ekosistem, serta menawarkan latihan untuk

meningkatkan kemahiran bagi memastikan Negara bersedia untuk memanfaatkan teknologi digital.

67. Dalam mendokong aspirasi Negara untuk menjadi sebuah *smart nation*, Pelan Induk Ekonomi Digital 2025, yang dilancarkan oleh Majlis Ekonomi Digital pada bulan Jun 2020, telahpun menyediakan satu rangka kerja (*framework*) untuk mengembangkan rancangan dalam mendokong perkembangan Ekonomi Digital secara *whole of nation approach*. Pelan Induk tersebut telahpun mengenalpasti tiga *key flagship projects* yang akan menjadi *pillar* utama untuk mewujudkan *transformasi digital* secara keseluruhan. Perkembangan terkini bagi ketiga-tiga *flagship projects* tersebut adalah seperti berikut:

67.1 Di bawah Projek National Information Hub (NIH) yang berperanan sebagai penyimpanan data umum atau data yang sama telahpun dilancarkan dan mula digunakan pada bulan Jun 2021. Sehingga kini, sebanyak 10 Data Provider dan 11 Data Users yang terdiri dari agensi-agensi Kerajaan yang berkepentingan telah menggunakan platform tersebut. Pada tahun 2023, terdapat 16 buah agensi Kerajaan dan bukan Kerajaan termasuk institusi kewangan dijangka akan menyertainya.

67.2 Di bawah Projek Digital Identity yang merupakan penambahbaikan sistem e-Darussalam yang sedia ada pada masa ini dan dijangka untuk siap pelaksanaannya dan mula digunakan pada tahun ini. Projek ini akan menggunakan pengesahan *digital identity* bagi keperluan

login ke atas beberapa perkhidmatan Kerajaan. Perkhidmatan tersebut juga akan dilaratkan kepada sektor perniagaan melalui pengintegrasian dengan *National Business Services Platform* bagi membolehkan sektor perniagaan memproses transaksi perniagaan secara digital; dan

67.3 Projek *Digital Payment Hub* merupakan penyediaan platform yang membolehkan pengintegrasian antara pelbagai sistem pembayaran sedia ada dan akan membolehkan pengguna untuk membuat pembayaran secara *digital* dengan lebih mudah dan cepat. Projek ini dijangka akan siap pelaksanaannya dan mula digunakan pada penghujung tahun ini tertakluk kepada penerimaan atau *adoption* oleh bank-bank tempatan.

68. Dalam mempercepatkan usaha-usaha *digitalisation* di bawah Pelan Induk Ekonomi Digital 2025, Majlis Ekonomi Digital melalui *Smart Nation Office* sedang melaksanakan pengukuhan pelan-pelan tindakan (*action plans*) dalam mendokong pembangunan empat teras strategik utama (*Strategic Thrusts*) di bawah pelan induk berkenaan iaitu *Government Digitalization, Industry Digitalization, Thriving ICT Industry* dan *Manpower and Talent Development* yang merangkumi Pembangunan beberapa inisiatif, program dan projek sehingga tahun 2025 dan *Key Performance Indicators (KPIs)* untuk menangani dan mengukur kecekapan dan keberkesannya secara keseluruhan.

69. Selain itu, beberapa inisiatif telah dilaksanakan ke arah mendokong usaha-usaha di bawah keutamaan kedua, iaitu:

69.1 Sistem operasi marin, Marine-M yang dilancarkan oleh Darussalam Pilotage Services Sdn Bhd, adalah sistem pengendalian marin secara digital dengan menggunakan prosedur teras, operasi dan penyata (*billing*) melalui teknologi mudah-alih sistem digital.

69.2 Pelancaran projek Unified Smart Metering System secara komersial bagi kedua-dua Meter Elektrik Pintar dan Meter Air Pintar dengan sasaran bilangan lebih daripada 250 ribu meter di seluruh Negara termasuk kedai-kedai dan gedung-gedung perniagaan, dalam tempoh lima tahun. Ianya bertujuan untuk menggalakkan dan memacu bekalan dan penggunaan utiliti yang lebih cekap dan mesra pelanggan.

69.3 Pihak Unified National Networks Sdn Bhd atau UNN bersama beberapa syarikat telekomunikasi antarabangsa telah menandatangani perjanjian untuk melabur bersama dalam sebuah sistem kabel dasar laut di Asia Tenggara yang bernilai 300 juta US Dollar. Ini adalah untuk meningkatkan kapasiti data di rantau Asia Tenggara dan menaikkan taraf kapasiti tempatan yang mana dijangka siap menjelang suku ketiga tahun 2025.

70. Bagi membolehkan agensi-agensi berkenaan mendokong usaha-usaha di bawah keutamaan ini, beberapa peruntukan akan terus disediakan:

70.1 Sejumlah **\$1.9 juta** dengan Harga Rancangan **\$15 juta** di bawah RKN 11 untuk 'Pusat Data Kerajaan dan Infrastruktur Cloud' iaitu bagi menaiktaraf dan mengembangkan infrastruktur pusat data Kerajaan untuk menampung keperluan sumber-sumber pengkomputeran bagi aplikasi dan perkhidmatan dalam talian Kementerian dan Jabatan Kerajaan;

70.2 Sejumlah **\$2 juta** dengan Harga Rancangan **\$4 juta** di bawah RKN 11 untuk 'Sistem Pengurusan Pendidikan Kebangsaan' termasuk bagi penyediaan Central Admission System dan *database* bagi mengurus kemasukan penuntut-penuntut ke semua institusi-institusi pengajian tinggi di bawah Kementerian Pendidikan dan Kementerian Hal Ehwal Ugama secara *digital*;

70.3 Bagi mendokong transformasi dan penyelidikan penjagaan kesihatan digital, beberapa peruntukan akan disediakan di bawah Kementerian Kesihatan iaitu sejumlah **\$18 juta** bagi membiayai 'Sistem BruHealth Fasa II dan III'; dan sejumlah **\$3.4 juta** bagi 'Bru-HIMS Level 1, 2 & 3 *Support and Maintenance Service*'; dan

70.4 Sejumlah **\$127.8 juta** bagi peruntukan Teknologi Maklumat di bawah Perbelanjaan Berulang-Ulang

Kementerian-Kementerian secara keseluruhannya termasuk bagi membiayai projek *IT Central Procurement* dan lesen-lesen perisian (*software*) bagi semua Kementerian dan Jabatan Kerajaan.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

71. Di peringkat global, Kerajaan juga akan terus mempergiatkan usaha dalam kerjasama ekonomi yang meliputi perdagangan dan pelaburan dengan rakan-rakan antarabangsa. Ini adalah bertujuan untuk membukakan lebih banyak akses pasaran dan rangkaian pasaran eksport bagi membantu perniagaan tempatan mengeksport ke pasaran luar negara. Di samping itu, ianya juga dihasrat dapat menaikkan taraf imej Negara Brunei Darusalam sebagai destinasi pelaburan yang lebih menarik dan kompetitif.

72. Ke arah itu, beberapa usaha telah dilaksanakan melalui penandatanganan perjanjian yang telah dan akan dimeterai seperti Perkongsian Ekonomi Komprehensif Serantau atau Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP); Rangka Kerja Ekonomi Indo-Pasifik atau Indo-Pacific Economic Framework (IPEF); dan Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (CPTPP). Dalam hal ini, kaola menyeru agar MSME tempatan untuk menerokai serta memanfaatkan fasiliti-fasiliti di bawah perjanjian-perjanjian sedia ada dan seterusnya menyertai rantaian nilai serantau dan juga global.

73. Di samping itu, beberapa MoU telah ditandatangani bersama beberapa buah negara rakan strategik termasuk Republik Sosialis Vietnam, Republik Rakyat Bangladesh, Republik Demokratik Rakyat Laos dan Republik Singapura yang meliputi kerjasama bagi meningkatkan pertumbuhan ekonomi, perdagangan, pelancongan, pelaburan, pertanian, tenaga, latihan, pendidikan, perubatan, permakanan, pengangkutan dan sebagainya. Melalui perjanjian strategik tersebut, dihasratkan dapat mengeratkan hubungan rapat dengan negara-negara tersebut terutamanya dalam bidang-bidang kerjasama kepakaran dan sumber-sumber yang boleh dimanfaatkan seperti dari aspek pendidikan tinggi, pelancongan, sains dan teknologi dan sebagainya.
74. Perkhidmatan awam juga memainkan peranan penting untuk memacu aktiviti perekonomian dan mendukung pemulihan ekonomi Negara. Oleh itu, agensi-agensi Kerajaan adalah disarankan untuk meneliti kesesuaian dalam menerokai inisiatif-inisiatif pembaharuan tertentu bagi meningkatkan tahap dan kualiti perkhidmatan dengan lebih efisien. Langkah sedemikian secara langsung akan dapat meningkatkan produktiviti sektor awam dan seterusnya dapat memastikan perkhidmatan awam dapat bergerak maju ke hadapan dengan lebih inovatif dan kreatif untuk menerajui agenda-agenda pembangunan melalui pendekatan *whole of nation* bagi mencapai matlamat-matlamat Wawasan Brunei 2035.
75. Ke arah itu, sejumlah **\$500 ribu** dengan Harga Rancangan **\$50 juta** di bawah RKN 11 akan disediakan bagi

mengembangluaskan keupayaan Sistem Bru-HIMS 2.0 iaitu dengan memperkenalkan ciri-ciri utama iaitu sistem *Intelligent Electronic Medical Record (EMR)*, *Intelligent Care Plan* and *Clinical Pathway Recommendation* dan sistem data yang berstruktur. Sistem tersebut akan dapat memberikan penilaian risiko kesihatan, meramalkan diagnosis dan pembentukan pelan penjagaan peribadi, mengumpul data secara berstruktur bagi meningkatkan kualiti data dan mempelbagaikan keupayaan sistem aplikasi yang lain.

76. Di samping itu, sejumlah **\$148 ribu** dengan Harga Rancangan **\$5 juta** di bawah RKN 11 akan disediakan bagi projek 'MOD Integrated Platform' bagi menambah baik penyelarasan antara jabatan di bawah Kementerian Pembangunan, mem-perkemaskan struktur operasi dan proses ke arah penyampaian perkhidmatan awam yang efisien. Skop kerja adalah termasuk penyediaan Sistem Pendaftaran Tanah yang baru yang akan dapat menyumbangkan data kepada Pengkalan Data Kebangsaan khususnya 'Land Hub'. Di samping itu, sistem tersebut, Insya Allah, akan membolehkan orang awam untuk membuat pembayaran secara atas talian atau ***online payment***.
77. Selain itu, sejumlah **\$400 ribu** dengan Harga Rancangan **\$5.8 juta** di bawah RKN 11 akan terus disediakan bagi projek 'Sistem Aset dan Infrastruktur Kerajaan' bagi membangunkan sebuah sistem pengurusan aset yang merangkumi penyimpanan data bagi aset Kerajaan dan modul-modul logistik yang menyeluruh.

78. Manakala, sejumlah \$406 ribu dengan Harga Rancangan \$12.3 juta di bawah RKN 11 untuk menyediakan platform bagi National Registration System dan Biometric Border Control System. Ianya akan menggantikan Sistem Pengeluaran Kad Pengenalan Pintar, Smart-ID System; Birth, Death and Adoption System; dan diintegrasikan dengan sistem Visa dan Pass.
79. Manakala bagi membangun keupayaan dan kapasiti perkhidmatan awam ke arah penyampaian perkhidmatan yang cemerlang, peruntukan sejumlah **\$41.3 juta** akan terus disediakan di bawah peruntukan Peningkatan Kemahiran dan Kapasiti di Kementerian-Kementerian.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-ahli Yang Berhormat,

FOKUS BELANJAWAN YANG KETIGA ADALAH PEMBANGUNAN MODAL INSAN YANG DINAMIK, PROAKTIF DAN INOVATIF.

80. Kerajaan akan terus memberikan keutamaan terhadap usaha-usaha untuk meningkatkan prestasi dan kualiti sistem pendidikan, mengukuhkan pendidikan teknikal dan vokasional termasuk peningkatan dari aspek keupayaan tenaga pengajar, serta latihan profesional, dengan matlamat untuk meningkatkan kecekapan serta melahirkan tenaga kerja yang berkemahiran, profesional dan berkeupayaan tinggi. Ini adalah bagi memastikan penyesuaian berterusan terhadap perubahan persekitaran ekonomi serta penyelarasan modal insan dengan keperluan pasaran pekerjaan di Negara ini.

81. Bagi mensejajarkan perancangan tenaga manusia dengan *marketability* dan *employability* anak tempatan untuk mendapatkan pekerjaan yang *sustainable* dan *gainful*, Manpower Industry Steering Committee (MISC) telah ditubuhkan sebagai satu platform untuk mendukung visi Manpower Planning and Employment Council (MPEC). MISC juga akan menyelaras di antara industri, institusi pendidikan dan institusi latihan ke arah memenuhi permintaan industri serta memastikan bekalan sumber manusia yang mencukupi pada waktu yang tepat. Penglibatan sektor swasta melalui 71 buah syarikat yang telah dilantik selaku ahli MISC Working Groups bagi sektor-sektor tenaga, pembinaan, ICT, hospitaliti dan pelancongan, dan pengangkutan dan logistik, memainkan peranan penting dalam memberikan maklumbalas keperluan tenaga kerja dan latihan mengikut perspektif industri masing-masing.
82. Selain daripada menyediakan inisiatif pembangunan kemahiran, MPEC juga telah memperkenalkan Program Jati Diri bagi memperkukuhkan kedayatahanan, integriti, disiplin dan tanggungjawab anak tempatan agar lebih bersedia untuk menceburi alam pekerjaan atau *job-ready*. Program ini adalah mandatori bagi semua anak-anak tempatan yang mengikuti program iSkills dalam bidang *welding, scaffolding, rigging, mark and fitting* dan *blasting-painting* memandangkan pekerjaan-pekerjaan tersebut akan memerlukan kedayatahanan, disiplin dan komitmen kerja yang tinggi.

83. Pihak MPEC juga menyediakan Garis Panduan Gaji atau *Salary Guideline* di Sektor Swasta sebagai langkah yang penting ke arah memastikan pencari kerja dan pekerja tempatan menerima gaji yang bersesuaian mengikut kemahiran dan produktiviti mereka di setiap peringkat tangga kerjaya. Garis panduan tersebut berfungsi untuk membantu sektor swasta dalam mewujudkan pakej gaji yang kompetitif dan menarik bagi membolehkan pekerja tempatan memperolehi pekerjaan yang bermakna dan mengekalkan mereka dalam sebuah pekerjaan. Ini seterusnya akan meningkatkan kerjaya individu tersebut dalam profesion yang diceburi. *Salary Guideline* di Sektor Swasta ini mengandungi 22 *job families*, yang mana ianya adalah berdasarkan kepada permintaan utama industri.
84. Beberapa inisiatif khusus bagi meningkatkan *employability* golongan pencari kerja tempatan termasuk golongan yang mempunyai kelulusan rendah juga telah diperkenalkan. Inisiatif adalah seperti program latihan iSkills, iLeap dan TVET Scheme yang telah disediakan bagi golongan berkenaan untuk meningkatkan kemahiran khususnya dalam bidang-bidang teknikal dan seterusnya menjadi nilai tambah dalam menjawat jawatan yang bersesuaian di sektor-sektor berkenaan.
85. Program *industry Learn and Excel Apprenticeship* atau iLEAP telah dilancarkan pada bulan Ogos 2022, yang dianjurkan bersama oleh MPEC dan Energy MISC-Working Group dengan kerjasama Pusat Pembelajaran Sepanjang Hayat atau Lifelong Learning Centre dan Institut Pendidikan Teknikal Brunei (IBTE) bertujuan untuk menyediakan peluang kepada tenaga kerja

tempatan yang sedia ada dalam sektor tenaga bagi meningkatkan kemahiran dengan memperolehi kelulusan yang diiktiraf dalam bidang-bidang teknikal.

86. Selain itu, SkillsHub yang telah dilancarkan pada bulan Ogos 2022 adalah sebuah lagi inisiatif Energy MISC-Working Group, Lifelong Learning Centre dan industri-industri yang berkepentingan, untuk menyediakan sebuah platform yang mengumpulkan bekalan latihan daripada operator dan syarikat industri tempatan. Ianya adalah dihasrat untuk menyediakan peluang-peluang pembelajaran sepanjang hayat bagi tenaga kerja tempatan.
87. Rangka Kerja Kompetensi Industri ICT Brunei atau *Brunei ICT Industry Competency Framework* (BIICF) telah dilancarkan pada bulan Ogos 2022 oleh ICT MISC-Working Group yang bermatlamat untuk memastikan profesional ICT tempatan mempunyai kompetensi ICT relevan untuk melaksanakan tugas dan membimbing mereka dengan kemahiran yang diperlukan yang selaras dengan keperluan industri. Rangka kerja tersebut juga bertujuan untuk memberikan standard kompetensi kepada institusi pendidikan tinggi dan penyedia latihan, yang akan menjadi rujukan dalam merancang kurikulum dan program latihan masing-masing.
88. Bagi penyediaan pekerja tempatan yang berkemahiran khususnya dalam bidang kejuruteraan, Syarikat Hengyi Industries Sdn Bhd telah menawarkan program-program

biasiswa termasuk latihan industri kepada seramai 802 orang pelajar iaitu:

88.1 Seramai 167 pelajar dari UBD telah dianugerahkan biasiswa dalam bidang Kejuruteraan Proses dan Kimia bersama UBD dan Universiti Zhejiang, yang mana program ini juga merangkumi latihan industri di kilang petrokimia Zhejiang Hengyi Petrochemical Co. Ltd. di Republik Rakyat China selama 6 bulan. Alhamdulillah, seramai 91 graduan dari UBD telah bermula berkhidmat dengan syarikat tersebut.

88.2 Seramai 211 pelajar dari Institut Pendidikan Teknikal Brunei (IBTE) telah dianugerahkan biasiswa dalam bidang Kejuruteraan Kimia dengan kerjasama Lanzhou Petrochemical Polytechnic College, Republik Rakyat China. Alhamdulillah, seramai 30 graduan dari IBTE telah bermula berkhidmat dengan syarikat tersebut dan seramai 31 orang pelajar telah dianugerahkan *Conditional Offer of Employment*.

88.3 Manakala, seramai 424 pelajar mengikuti Level 5 Diploma di Politeknik Brunei iaitu sebuah program kerjasama di antara Politeknik Brunei dan Lanzhou Petrochemical Polytechnic College (LPP). Alhamdulillah, seramai 254 orang pelajar telah dianugerahkan *Conditional Offer of Employment*.

89. Di samping itu, Politeknik Brunei telah bekerjasama dengan Kementerian Kesihatan untuk menawarkan Program Level 5

Diploma in Diabetes Nurse Educator (DNE) untuk meningkatkan lagi pengetahuan dan kemahiran jururawat.

90. Ke arah meningkatkan kegiatan penyelidikan di Negara ini, Makmal Sains dan Teknologi Bio-inspirasi antara UBD dan Virginia Tech, Amerika Syarikat telah dilancarkan bagi membolehkan penyelidik daripada kedua-dua belah pihak memanfaatkan sumber bio-diversiti Negara yang kaya, dalam mendorong kejuruteraan bio-inspirasi dan teknologi digital yang lebih maju atau *advanced*.
91. Selain itu, Kementerian Kesihatan dan Syarikat EVYD Technology telah menandatangani MoU bersama National University of Singapore, Saw Swee Hock School of Public Health sebagai kerjasama untuk mengukuhkan sistem kesihatan termasuk dasar kesihatan; aktiviti akademik dan saintifik.
92. Sebagai usaha bagi meningkatkan kemahiran dan pertumbuhan perniagaan MSME khususnya bagi belia tempatan, Program Youth Business Pitch 2022 yang telah dilancarkan oleh Keusahawanan Belia, Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan dan Entrepreneurship, Innovation, Community and Outreach. Program tersebut bertujuan untuk memberikan peluang kepada para belia untuk bergiat dalam bidang keusahawanan dan perniagaan yang berpotensi untuk dikembangmajukan dan diperkasa ke arah mendokong ekosistem keusahawanan belia di Negara ini.
93. Di samping itu, para peniaga di bawah Program Satu Kampung Satu Produk (1K1P) akan juga diberikan kursus dan latihan

kemahiran, khususnya dalam hal ehwal perniagaan bagi memberikan mereka pendedahan dan mengembangkan kompetensi peniaga-peniaga dalam mengendalikan perniagaan masing-masing. Kursus dan latihan tersebut dihasrat akan dapat mendokong memperkembangkan penghasilan, penjenamaan dan pemasaran produk Satu Kampung Satu Produk bukan sahaja di dalam pasaran tempatan tetapi juga untuk peluang dieksport keluar Negara.

94. Selain itu, Universiti Brunei Darussalam melalui Sekolah Perniagaan dan Ekonomi telah berjaya diterima sebagai ahli Babson Collaborative for Entrepreneurship Education. Ini akan membantu memajukan kaedah pengajaran, penyelidikan serta keupayaan perundingan khususnya dalam pendidikan keusahawanan.
95. Oleh itu, kaola menyeru belia-belia di Negara ini untuk merebut peluang-peluang ini untuk meningkatkan kemahiran melalui pelbagai platform yang telah disediakan oleh Kerajaan mahupun sektor swasta dan pelbagai agensi-agensi berkepentingan.
96. Ke arah mengukuhkan kemudahan akses pendidikan, peruntukan secara keseluruhannya berjumlah **\$19.8 juta** dengan Harga Rancangan **\$195.4 juta** di bawah RKN 11 akan terus disediakan untuk menyediakan infrastruktur Sekolah-Sekolah Rendah, Menengah dan Ugama serta Institusi Pengajian Tinggi antaranya Kampus Universiti Islam Sultan Sharif Ali (UNISSA) di Daerah Temburong; Kampus Kekal Politeknik di Ika Bandung.

97. Bagi meningkatkan kebolehpasaran dan pembangunan kapasiti serta latihan kemahiran ke arah memperkasa kualiti dan pencapaian mutu pendidikan Negara, sejumlah **\$42.8 juta** secara keseluruhan akan terus disediakan bagi pengendalian biasiswa di Kementerian Pendidikan dan Kementerian Hal Ehwal Ugama bagi memberi peluang kepada pelajar-pelajar untuk mengikuti pengajian di institusi-institusi pengajian tinggi teratas di dunia.
98. Di samping itu, sejumlah **\$44.7 juta** akan disediakan untuk Perkhidmatan Pendidikan di bawah Kementerian Pendidikan khusus untuk membiayai pengambilan pakar dan tenaga-tenaga pengajar termasuk *Centre for British Teachers* atau *CfBT* bagi meningkatkan tahap pencapaian pelajar-pelajar di seluruh Negara.
99. Sebagai salah satu usaha Kerajaan dalam memberikan kesaksamaan peluang pendidikan di Negara agar semua pelajar akan mendapat akses pendidikan serta mengelakkan keciciran dalam pelajaran, peruntukan sejumlah **\$1.9 juta** akan disediakan di bawah pengendalian Kementerian Kewangan dan Ekonomi khusus untuk pemberian **Elaun Pelajaran Sekolah Khas Swasta** kepada **pelajar-pelajar yang berkeperluan khas** agar memastikan mereka mendapat penjagaan dan pendidikan yang lebih komprehensif di sekolah-sekolah khas swasta yang tertentu.
100. Selain itu, peruntukan sejumlah **\$1.5 juta** akan terus disediakan bagi mengendalikan Skim Miftahun Najah untuk meringankan

beban para ibu bapa dan penjaga yang kurang berkemampuan untuk membeli keperluan persekolahan pelajar-pelajar.

101. Ke arah usaha dalam menyediakan tenaga kerja tempatan berdaya maju agar sejajar dengan keperluan bidang pekerjaan dan industri semasa dan juga masa hadapan, peruntukan sejumlah **\$20 juta** akan disediakan di bawah MPEC, Jabatan Perdana Menteri bagi pengendalian program-program i-Ready, *Skillsplus*, SPIN dan *Tradeskills*.
102. Selaras dengan usaha memajukan kegiatan penyelidikan dan pembangunan idea-idea kreatif serta menggalakkan inovasi, sejumlah **\$2.3 juta** akan terus disediakan di bawah Kementerian Pendidikan untuk membiayai kos penyelidikan yang akan dilaksanakan oleh Institusi Pengajian Tinggi Awam.
103. Di samping peruntukan-peruntukan yang kaola kongsiikan sebentar tadi, Kerajaan juga menyediakan peruntukan sejumlah **\$27.5 juta** di bawah Projek Fokus khusus untuk membiayai program atau projek yang menjurus kepada mendukung fokus belanjawan Negara.
104. Demikianlah kaola kongsiikan mengenai keutamaan-keutamaan, perkembangan dan pencapaian-pencapaian serta peruntukan-peruntukan yang akan disediakan di bawah ketiga-tiga fokus belanjawan ke arah mendukung tema belanjawan bagi Tahun Kewangan 2023/2024 iaitu "**BERSATU MEMBINA MASA DEPAN YANG LEBIH MAKMUR**" atau "**BUILDING A PROSPEROUS FUTURE TOGETHER**".

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

105. Walaupun suasana ekonomi global diramal masih tidak menentu di sepanjang tahun 2023, namun Kerajaan akan terus mempertingkatkan usaha dalam memastikan ekonomi dan pembangunan secara mampan dalam jangka masa panjang. Apa yang diharapkan dengan belanjawan yang dibentangkan ini, akan dapat membantu pihak awam dan swasta dalam mengharungi cabaran-cabaran ekonomi global ketika ini, khususnya dalam menjana lebih banyak peluang pekerjaan kepada anak-anak tempatan.
106. Namun demikian, semua pihak perlu menyedari bahawa keupayaan Kerajaan untuk meneruskan projek-projek dan program pembangunan adalah bergantung kepada kemampuan Negara dalam memperolehi sumber pendapatan yang lebih ***sustainable*** di jangka masa sederhana dan panjang.
107. Oleh itu, kaola sekali lagi menyeru agar sektor awam dan sektor swasta untuk terus berganding bahu dalam meningkatkan lagi usaha-usaha mempelbagaikan aktiviti-aktiviti ekonomi, meningkatkan lagi pelaksanaan projek melalui *Public-Private Partnership*, dan meningkatkan usaha untuk menarik lebih banyak pelaburan langsung asing, agar dapat meningkatkan produktiviti Negara dan membukakan lebih banyak peluang-peluang pekerjaan bagi anak-anak tempatan. Usaha gigih dan bersepadu semua pihak adalah diperlukan bagi sama-sama memelihara kesejahteraan dan kemakmuran Negara agar ianya

dapat dinikmati secara berterusan oleh generasi yang akan datang.

Yang Berhormat Yang Di-Pertua Dewan dan Ahli-Ahli Yang Berhormat,

108. Sebelum kaola mengakhiri pembentangan ini, marilah kita sama-sama berdoa agar Negara kita akan sentiasa maju, aman dan makmur di bawah kepimpinan Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam, dan dengan izin Allah Subhanahu Wata'ala jua akan sentiasa menjadi sebuah Negara Zikir dengan penuh keberkatan di bawah perlindunganNya jua, Aamiin.

109. **Kaola mencadangkan supaya Rang Undang-Undang yang dibentangkan di hadapan kita ini disokong untuk dijadikan satu Undang-Undang Perbekalan Negara Yang Dikeluarkan Dari Peruntukan Kumpulanwang Yang Disatukan bagi maksud-maksud yang tertentu, sepanjang Tahun Kewangan 2023/2024.**

110. Sekian. Wabillahitaufik Wal-Hidayah, Wassalamualaikum Warahmatullahiwabarakatuh.